

ÜSKÜDARLI AŞKÎ'NİN TASAVVUFÎ BİR MESNEVİSİ: KİTÂB-I MENÂZİLÜ'S-SÂLIKÎN-II*

A MYSTICAL MATHNAWI OF ÜSKÜDARLI AŞKÎ:

KİTÂB-I MENÂZİLÜ'S-SÂLIKÎN

Fatih ODUNKIRAN**
Bilal ALPAYDIN***

ÖZET

Klasik Türk edebiyatında en fazla işlenen konulardan biri tasavvufur. Bu çalışmamıza konu olan “Kitâb-ı Menâzilü's-Sâlikîn” 16. yüzyıl şâirlerinden Üsküdarlı Aşkî'ye ait tasavvufî konuları ele alan bir eserdir. Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Çalışmamızda eserin müellifi Üsküdarlı Aşkî hakkında kısaca bilgi verilmiş, eserin nüshaları tanıtılmış, muhteva özellikleri değerlendirilmiş ve tespit edilebilen iki nüsha üzerinden transkripsiyonlu metin kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: XVI. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı, Üsküdarlı Aşkî, Kitâb-ı Menâzilü's-Sâlikîn, mesnevi, tasavvuf.

ABSTRACT

One of the most studied topics in Classical Turkish Literature is Sufism (Islamic mysticism). “Kitâb-ı Menâzilü's-Sâlikîn” is a work of

* *Kitâb-ı Menâzilü's-sâlikîn'in daha önce verilen 328 beytinin devamı olarak “Der-Beyân-ı Aksâm-ı Taleb” (329. Beyit) başlığında itibaren eserin tamamı bu makalede verilmiştir. Eserin ilk kısmı ÜSKÜDARLI AŞKÎ'NİN TASAVVUFÎ BİR MESNEVİSİ: KİTÂB-I MENÂZİLÜ'S-SÂLIKÎN-I isimli makalede neşrolunmuştur.*

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

*** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Üsküdarlı Aşkî, one of the poet having lived in 16th century. The work contains mystical topics. It was written by mathnawi verse form. At this study firstly it is given information about Üsküdarlı Aşkî, the poet of the work. Then, copies of the work are introduced; contents of the characteristic were assessed and also a transcriptional text was made up two copies, having been able to ascertained.

Key Words: XVIth century Classical Turkish Literature, Üsküdarlı Aşkî, Kitâb-ı Menâzilü's-Sâlikîn, mathnawi, sufism.

Klâsik Türk Edebiyatı'nda Aşkî mahlasını kullanmış olan şairlerin sayısı hakkında muhtelif fikirler öne sürülmektedir. Aynı mahlasın farklı şairler tarafından kullanılması yalnızca şahısların birbirine karıştırılmasına sebep olmakla kalmayıp mevcut eserlerin de hangi şâire ait olduğu hususunda tereddütler meydana getirmektedir. Bu çalışmadaki amacımız, Aşkî mahlaslı şairlerin birbirinden tefriki olmadığı için aynı mahlası paylaşan diğer şâirlere temas etmeksizin XVI. asırda yaşamış olan Üsküdarlı Aşkî¹ ve ona ait olduğu düşünülen *Menâzilü's-Sâlikîn* isimli eserin iki farklı nüshasına dayanarak tenkitli metnini ortaya koymaktır.²

METİN

Der-Beyân-ı Aşşâm-ı Taleb

329 Çün rumüz-ı 'ışkdan açduñ sühan
Eydeyin diñle beyân-ı aşl ü bün

330 Çünki ma'şukı kıla göñlüñ taleb

¹ Üsküdarlı Aşkî üzerine biri doktora, biri de yüksek lisans olmak üzere iki tez çalışması yapılmıştır. Bkz. İskender Pala, **Aşkî, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı**, c.I-II, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1983.; Süreyya Uzun, **Üsküdarlı Aşkî Divanı Tenkitli Metin, Nesre Çeviri ve 16. yy. Osmanlı Hayatının Divandaki Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

² Menâzilü's-Sâlikîn'in Üsküdarlı Aşkî'ye ait bir eser olduğu tezini ilk olarak ortaya atan kişi Sadık Yazar'dır. Sadık Yazar'ın bu konudaki makalesi için bkz. Sadık Yazar, “XVI. Yüzyıl Şairlerinden Üsküdarlı Aşkî'nin Eserleri Hakkında Yeni Tespitler”, **Türkiyat Mecmuası**, c.21, Bahar 2011, s.387-389.

- Meyl dir erbâb-ı ‘ışk aña laķab
- 331 Tā ki müfriṭ ola meyl olup ziyād
Dir irādet aña pīr iy hoş-nihād
- 332 Şol irādet kim ola ḥadden bīrūn
Nāmını oķur maḥabbet zū-fünūn
- 333 Çün maḥabbet ola müfriṭ iy faķīr
‘Işķ oķur nāmın anuñ bu yolda pīr
- 334 Cān u dil ki_ola maķām-ı ‘ışķ-ı dost
‘Işķ-ı maġz olur vücūd-ı ġayr-ı post
- 335 Cān-ı ‘āşık ‘ışķsuz urmaz bir nefes
‘Işķsuz olmaz vücūd-ı hīç kes
- 336 ‘Işķ işinde şirket olmaz iy ‘azīz
‘Işķ içün kıl ḥāne-i ķalbūñ temīz
- 337 Geç ikilikden idüp ‘ışķı penāh
Çünki bir milk içre şıġmaz iki şāh
- 338 Bulmaġ isterseñ Ḥaķ’uñ iḥsānını
Bul yūri dil milkinūñ sultānını

Der-Beyān-ı Heft Vādī

- 339 Sözlerüme ger tūtarsañ ġūş-ı cān
Ola cānuñ vāķıf-ı sırr-ı nihān
- 340 Heft vādīdür reh-i dergāh-ı ‘ışķ
Şamma kūtehdür birāder rāh-ı ‘ışķ
- 341 Menzil-i cānān ķarīb ü rāh dūr
Evvelā cān u cihāndan ķıl ‘ubūr
- 342 Heft vādī taleb ķıl ibtidā

³³⁵ urmaz bir nefes: urmaz nefes N

³⁴¹ ķarīb ü rāh: ķarīb rāh N

- Bulasın vādī-i ‘ışķı iy fetā
- 343 Ba‘d-ez-ān vādī ki oldur ma‘rifet
Vādī-i ķārūmdür istiġnā şıfat
- 344 Vādī-i tevḥīd olupdur pençümīn
Vādī-i ḥayret şeşümdür bil yaķīn
- 345 Heftümīn vādī durur faķr u fenā
Sālike oldur maķām-ı müntehā
- 346 Her maķāmı şerḥ idüp kıldum beyān
Ṭālib iseñ rāh-ı ‘ışķa ol revān

Vādī-i Evvel Der-Ṭaleb

- 347 Vādī-i evvel aña dırlar ṭaleb
Sālike çoķdur o vādīde ta‘ab
- 348 Pes gerekdür anda terk-i māl u cāh
Tā ki ehl-i ‘ışķa āsān ola rāh
- 349 Anda cāna ķişi cebr itmek gerek
Miḥnete yıllarla şabr itmek gerek
- 350 Dīdeden olmaķ gerekdür ķan revān
Bula dil tā kim ḥayāt-ı cāvidān
- 351 Dil sarāyın ġayrdan eyle tehī
Bulasın taḥtında tā kim ol şehi
- 352 Çün kedüretten ġönül şāfi olur
Nūr-ı vaḥdet sīnede vāfi olur
- 353 Ķande kim tābān ola envār-ı zāt
Maḥv olur anda hemān cümle şıfāt
- 354 Çün ġönülde ola ol nūr āşıkār
Bir ṭaleb ol yirde olur şad-hezār

- 355 Ardı tîğ olup olursa öñi nār
Nāra bī-pervā düşer pervāne-vār
- 356 Yār olur varı görünmez ĩn ü ān
Bir olup yanında sūd-ıla ziyān
- 357 ‘Āşık u dil-dāde vü şeydā olur
‘Āleme günden güne rüsvā olur
- 358 Dilde derdi dem-be-dem olup mezīd
Şancılur hançerlere mānend-i bīd
- 359 Oldılar anlar reh-i derd içre peyk
“Yesserallāhu ‘aleynā ve ‘aleyk”

Vādī-i Dīvüm Der-‘Işk

- 360 Vādī-i ‘ışk oldı ikinci maqām
Dest-i ‘ışka vir şütür gibi zimām
- 361 Bahr-ı ‘ışka her ki müstağrak olur
Ser-be-ser ol āteş-i muṭlağ olur
- 362 Eyleyüp pervāne-veş cāndan güzer
Eylemez bir zerrece pervā-yı ser
- 363 Fāriğ ü āzāde seyr idüp hemīn
Çeşmine yek-sān görünür küfr ü dīn
- 364 El çeküp hem hīş ü hem bīgāneden
Rūz u şeb gitmez der-i mey-hāneden
- 365 Bāl-i himmet birle olup ‘ışk-bāz
Nāzına ma‘şūkinuñ eyler niyāz
- 366 Dām olmaz va‘de-i ferdā aña
Dāne gelmez hırmen-i dünyā aña

³⁵⁶ Yār olur varı görünmez ĩn ü ān // Bir olup yanında sūd-ıla ziyān: Bir olup yanında sūd-ıla ziyān // Yār olur varı görünmez ĩn ü ānN

³⁵⁹ “Yesserallāhu ‘aleynā ve ‘aleyk”: [Allah bize de sana da kolaylaştırsın.]

- 367 Kendüden bīgāne ‘ışka yār olur
Āb gibi ‘āşık-ı dīdār olur
- 368 Reh-revi ‘aql ile olmaz āşinā
Ġarğ ider varım yem-i ‘ışk-ı Ĥudā
- 369 ‘Āşık olur dāyimā bī-hurd u ħ“āb
‘Ārif-i Ĥağ istemez ders ü kitāb
- 370 ‘Āşık olur şol ki fehmi-pāki var
‘Ağla yār olmaz anuñ ki_idrāki var
- 371 ‘Işkdur ser-māye-i kevn ü mekān
‘Işka yār ol kim olasıñ cāvidān
- 372 ‘Işk-ıla virgil kefi ‘ışka zimām
Bilesin tā kandanur ‘ışka maqām
- 373 “Āteş-est ĩn bāng-ı nāy ü nīst bād
Her ki ĩn āteş ne-dāred nīst bād”

Vādī-i Sivüm Der-Ma‘rifet

- 374 Çün üçüncü vādī oldı ma‘rifet
Sa‘y kıl kesb it yūri iy nīk-baht
- 375 Bunda olmaz ‘āşika pāyān-ı rāh
Bī-nihāyetdür çü dergāh-ı İlāh
- 376 Kendü seyrinden virür herkes nişān
Her biri olup bu yolda cān-feşān
- 377 Eyleyüp bu yolda terk-i cān u ser
Virdi her sālik maqāmından ħaber
- 378 Her kişi olmaz muḥīte āşinā
Eylemez ‘uşūr pervāz-ı hümā

³⁷³ “Bu ney’in sesi ateştir, yel değil. Kendisinde bu ateş bulunmayan kişi yok olsun.”

- 379 ‘Azm ider bu yola yüz biñ rāh-bīn
İrişen ser-menzile birdür hemīn
- 380 Töludur hayl u haşemle bār-gāh
Bir kese olur müyesser qurb-ı şāh
- 381 Kāmil er gerek bu yolda iy peser
Tā ki vire halka menzilden haber
- 382 Tā kim aña rüşen olup sırr-ı rāh
Ehl-i ‘ışka ola dergāhı penāh
- 383 Çeşm-i cānı ola her dem dost-bīn
Keşf olup sırrına envār-ı yakīn
- 384 Tālib ol gel sen de iy merd-i Hudā
Kılmağıl bīgāne olgıl ašinā
- 385 Terk idüp zīr ü zeber kıl varuñı
İste yüz biñ cān-ıla dildāruñı
- 386 ‘İyd-ı vaşluñ olmaz-ısañ hem-demi
Bāri hicr-i yār-ıla tut mātemi

Vādī-i Çehārüm Der-İstignā

- 387 Çünkü sālik irişe bu menzile
İrüşür ol demde istignā dile
- 388 Nīk ü bed ol demde aña bir olur
Hem-zebāne nāle-i şeb-gīr olur
- 389 Heft deryā bir görinür ‘aynına
Kimse girmez Haqq-ıla mā-beynine
- 390 İşbu vādī içre bir mūr-ı zelīl
Bir nazarla şayd ider yüz nerre pīl

³⁷⁹ yola: yolda N

³⁸⁸ Hem-zebāne: Hem-zebānı N

- 391 Sālik olup işbu vādīde dilīr
Kūh-ı vaḥdetde olur dirrende şīr
- 392 Dilde kalmaz zerrece ümmīd ü bīm
Bir görinür dūzaḥ u dāru'n-na'īm
- 393 Bunda sālik ehl-i istignā olur
Şol ikilikden geçüp yektā olur
- 394 Çün olur ol tālib-i esrār-ı yār
Dār-ı ‘ışka yüz tutar Manşūr-vār
- 395 Şad-hezārān tıfl olupdur hāk-sār
Tā Kelīmu'l-lāh olunca aşikār
- 396 Nice yüz biñ kes yolın kıldı tebāh
Nām-ı ‘İsā oldı tā rūḥ-ı İlāh
- 397 Olmayınca nice yüz biñ cān revān
Şāhib-i mi'rāc olmadı ‘ayān
- 398 Ger dü ‘ālem ser-be-ser ola tebāh
Bāb-ı ‘izzetde degül berg-i giyāh
- 399 Bād-ı qahrından yoğ olsa cüz ü kül
Bāğ-ı luḥfindan kem olmaz berg-i gül
- 400 Şöyle müstagnī durur ol pāk-zāt
Zerreye almaz yoğ olsa kāyināt

Vādī-i Pençüm Der-Tevhīd

- 401 Gerdenünden ger gide bend-i heves
Bil beşinci vādī tevḥīd oldı bes
- 402 Menzil-i tecrīd ü tefrīd ol durur

³⁹¹ olup: olan N

³⁹⁶ nice: niçe N

³⁹⁷ nice: niçe N

- Geç ikilikden ki tevḥīd ol durur
- 403 Çeşmüñe ger şad görine ger hezār
Ol hezārı anda sen bir kıl şümār
- 404 Çün aḥaddur bilmiş ol aṣl-ı ‘aded
Dāyim okı “*Kul huva’l-lāhu aḥad*”
- 405 Ref’ kıl a‘dādı bir ıalsun hemān
Açasın tā nuṭḡ-ı tevḥīde dehān
- 406 Şol aḥada gel ki zıkr ola ‘aded
Ol şümār içre ola nāmı aḥad
- 407 Ol aḥad oldur eyā dānā-yı kār
Ol füzün olur sen itdükçe şümār
- 408 Bir münezzehdür ki luṭfi bī-ḥisāb
Fehm kıl “*Va’l-lāhu a’lem bi’s-şavāb*”

Vādī-i Şeşüm Der-Ḥayret

- 409 Vādī-i ḥayretdür altıncı maḡām
Sālik olduñsa bu yola şubḡ u şām
- 410 Var durur bu yolda ḥayret bī-kıyās
‘Aḡl u cānda ıomaz ol resm ü esās
- 411 Merd-i sālik dāyimā giryān olur
Rüz u şeb bülbül gibi nālān olur
- 412 Şöyle ḥayrān eyler esrār-ı İlāh
Bir görünür baḡsa deyr ü ḥān-ḡāh
- 413 Şāf ider āyīnesin mānend-i āb
Zerreye baḡsa görünür āfitāb

⁴⁰² tevḥīd: tevaḡḡüb N (Müstensih hatası)

⁴⁰⁴ “*Kul huva’l-lāhu Aḥad*.” [De ki: O Allah, Bir’dır (Tek’dır).] İhlās 112/1.

⁴⁰⁸ “*Vallāhu a’lem bi’s-şavāb*”: [Doğruyu en iyi Allah bilir.]

- 414 Yār elinden nūş idüp peymānei
Farḡ kılmaz Ka‘be’den büt-ḡānei
- 415 Eylemez bir laḡza bir yirde ıarār
Geh kıılır ḡande geh aḡlar zār u zār
- 416 Gül gibi bilmez niçün ḡandān olur
Yā neden bülbül-şıfat giryān olur
- 417 ‘Işḡ eline çünki virmişdür ‘inān
Menzile olur şütür gibi revān
- 418 Kimse fehm itmez anuñ aḡvālini
Kendü bilmez kendünüñ ef‘ālini
- 419 Urmaḡa kimse aña ıaldursa taş
Daḡı urmadın tutar taşına baş
- 420 İstemez zaḡmına hergiz merhemi
Niçe biñ şādīye virmez bir ḡamı
- 421 Şevḡ-ıla pīrāhenin eyler ıaba
Bir olur yanında zer-beft ü ‘abā
- 422 Cezbe-i ‘ışḡa düşer meczüb olur
Ṭālīb-i maḡbüb iken maṭlūb olur
- 423 Āşinā fehm eylemez dīvānedür
Evvelā ol kendüden bīḡānedür
- 424 Atsalar ger oda mānend-i Ḥalīl
Dimez olsun dest-ḡrüm Cebre’ıl
- 425 Nāzil olsa dostdan yüz biñ ıazā
Aña biñ cān ile virmüşdür rızā
- 426 Ğarḡ-ı ḡayretdür dimez yārım ıanı
Yār ile ḡülşen görür her küllḡanı
- 427 Rüşen olsun çeşmi kim ol merd-i kār

Baksa her yirde görür dîdâr-ı yâr

- 428 Āferîn ol ‘âşık-ı ferzâneye
Aldanup kalmadı bu vîrâneye
- 429 Bârekâllah kâr-ı ‘ışık oldur hemîn
Olmaya ‘âşıkda fikr-i küfr ü dîn
- 430 Hâtır-ı tolu hayâl-i yâr ola
Kande baksa gördüğü dîdâr ola

Vādî-i Heftüm Der-Fenâ

- 431 İşbu vādîler ki geçdüñ iy fetâ
Vādî-i heft oldı vādî-i fenâ
- 432 Zerre deñlü bulmayup nokta mecâl
Olur anda bülbül-i dil güng ü lâl
- 433 Çün bu vādîdür kamu fakr u fenâ
İşbu vādîde olur varlık hañâ
- 434 Varlıg olmaz bunda yoklukdur hemân
Bunda varlık Hağ vücûdudur ‘ayân
- 435 Sâlik eyler anda kendinden sefer
Çeşmine yek-sân görünür bañr u ber
- 436 Çün tamâm olur bu menzilde niyâz
Açılır dergâh-ı Hağ’dan dürlü râz
- 437 Kañre çün deryâ-y-ıla deryâ olur
Kañrenüñ varlığı nâ-peydâ olur
- 438 Çünki deryâ-y-ıdı aşlı iy ‘azîz
Aşlımı kañre kañan eyler temîz
- 439 İrişe çün kañre aşlına tamâm
Vâşıl-ı Muñlak olur temme’l-keâm

Meşnevî

- 440 Çün menâzil nazm ile oldı beyân
Heft vādî ser-be-ser olup ‘ayân
- 441 Cân kulağın ger tutarsañ iy fetâ
Heft eñvârı diyem bir bir saña
- 442 Olasın tâ vâkıf-ı deryâ-yı râz
Keşf ola sırr-ı habîb-i dil-nüvâz

Der-Beyân-ı Heft Tavr

- 443 Güş kıl iy ‘âşıkân-ı şadıķân
Bil nedür eñvâr-ı râh-ı sâlikân
- 444 Reh-revân-ı râh-ı Hağ iy râh-bîn
Anı çün eyle buyurdu bil yaķîn
- 445 Yidi eñvârı muķadder kıldılar
Dîde-i cânı münevver kıldılar
- 446 Nâm-ı evvel tavr şadr-ı sinedür
Rüy-ı îmâna çün ol âyinedür
- 447 Nür-ı İslâm’a olupdur ol maķâm
Hem müşerrefdür anuñla hâş u ‘âm
- 448 Andadur envâr-ı sırr-ı Bû’l-beşer
Olmaz ol menzilde şeytâna güzer

Der-Beyân-ı Tavr-ı Şânî

- 449 Tavr-ı şânîye olupdur kalb nâm
Bilgil ol menzildür îmâna maķâm
- 450 Nâm-ı tavr-ı şâlîş iy ehl-i niyâz
Menzil-i ‘ışık u maħabbet gizli râz
- 451 Çârümîn tavrı fu’ad oldı revân

- Ol maḳām-ı rü'yetü'l-lāh'dur 'ayān
- 452 Ger kılursañ pençümîn tavra nazar
Ḥabbetü'l-ḳalb oldı nāmı iy peser
- 453 Ol maḳām olmış durur cā-yı Ḥuday
Bende bulmaz zerre deñlü anda cāy
- 454 Tavr-ı sādisdür süveydā nām aña
Keşf-i ğaybîdür müdām in'am aña
- 455 Bendeye Ḥaḳ'dan irüp ol demde nūr
'İlm-i esmā ḳalbine eyler zuhūr
- 456 Behcetü'l-ḳalb oldı nām-ı heftümîn
Böyle görmüş anı çeşm-i rāst-bîn
- 457 Mazhar-ı nūr-ı tecellîdür o cā
Görinür anda şıfāt-ı Kibriyā
- 458 Bulur ol tavra irüp âdem şeref
Keşf olur ḳalbine sırr-ı "Men 'aref"
- 459 Ol maḳarrda kâmil olur âdemî
Anda görür on sekiz biñ 'âlemi

Meşnevî Der-Ḥülâşa-i Sühan

- 460 İy birâder bu söze tutğıl ḳulağ
Ola tâ iki cihânda yüzüñ ağ
- 461 Eyle anı gūşuña dürr-i şemîn
İrişe tâ çeşmüñe nūr-ı yaḳîn
- 462 Eyle anı gūş-vār-ı gūş-ı cān
Keşf ola tâ ma'nevî sırr-ı nihān
- 463 Gūş-ı hissüñ anda yokdur hişşesi

- Gūşına girmez ma'ânî kışşası
- 464 Çün bula sâlik sülûke intihā
Görinür menzil 'ale't-tertib aña
- 465 Kâmil ol vaḳt olur ol merd-i tarîḳ
K'aña her menzilde Ḥaḳḳ ola refîḳ
- 466 Cümle fi'li olur anuñ fi'l-i Ḥaḳ
Virür aña Ḥaḳ kelâmin her varâḳ
- 467 Nîk ü bed ser-cümle fâ'ilden görür
Râh-ı Ḥaḳ'da istiḳâmetle yürür
- 468 Çünki âletden görünmez ḥayr u şer
'Ârif olan âlete ḳılmaz nazar
- 469 Âlet-i Ḥaḳ'dur belî çeşm-i velî
Anda nūr-ı sırr-ı Ḥaḳḳ oldı celî
- 470 Ol nazar Ḥaḳḳ'uñ durur iy nūr-ı 'ayn
Çeşm-i âlet düşdi aña beyne beyn
- 471 Buyurur her mü'minüñ Ḥayru'l-beşer
Çeşmi nūru'l-lāh-ıla eyler nazar
- 472 Gördüğüñi sen görürsin şanma sen
Nūr-ı Ḥaḳ'dur çeşm-i 'ârifde gören
- 473 "Küntü sem'ah" nuṭḳı şâhiddür aña
Tâ ki envâr-ı yaḳîn ire saña
- 474 Âlet-i Ḥaḳ'sın var aña kâruñı
Yüri fâsid eyleme efkâruñı
- 475 Niçe maḡrūr ide bu dünyâ seni
Eyleye bînâ-y-iken a'mâ seni

⁴⁵⁸ Men 'aref: [kim bilirse] Kim kendini bilirse Rabbini bilir.

⁴⁷³ "Küntü sem'ah": [Onun kulağı olurum.] "Ben bir kulumu sevdiğim de onun gören gözü işiten kulağı olurum" şeklinde tercüme edebileceğimiz bir hadis-i kudsi'ye atıfta bulunmaktadır.

- 476 Cehd kıl düzahdan olasın halâş
Cennet-i vaşla iriş ol merd-i hâş
- 477 Rûz u şeb ‘ilmüñle sa’y it ‘âmil ol
Kılma nâkış sen de merd-i kâmil ol
- 478 Kâmil olan vâşıl-ı Hâk’ dur hemîn
Olısdur menzili huld-ı berîn

Der-Beyân-ı İnsân-ı Kâmil

- 479 İy birâder bilmek isterseñ eger
Eydeyin insân-ı kâmilden haber
- 480 Ol durur insân-ı kâmil iy emîr
Çâr ef’âl-ıla olmışdur münîr
- 481 Kavl u fi’l ü hulk-ı nîküñ menba’ı
Zât-ı pâkidür ma’ârif mecma’ı
- 482 Hâl-i eşyâyı kemâhî bilür ol
Hükmi mâhîden sürer tâ mâha yol
- 483 Vâşıl-ı Hâk’ dur çün ol merd-i Hudâ
Zâtıdur âyîne-i gîfî-nümâ
- 484 ‘Âleme mehdî vü hâdî ol durur
Hem Süleymân Hızır u ‘İsâ ol durur
- 485 Bâliğ ü dâñâ vü kâmil nâmıdur
Şeyh ü mürşidlik anuñ ef’âlıdur
- 486 Cismdür güyâ ser-â-ser bu cihân
Oldı ol insân-ı kâmil aña cân
- 487 Kıldı irşâdı anuñ-çün ihtiyâr
Olmaya ‘âlemde tâ nâkış-‘ayâr

⁴⁸⁵ ef’âlıdur: in’âmıdur N

⁴⁸⁷ Kıldı: Kıldı_ol N

- 488 Hâk tarîkında olup sâbit-kadem
Halkı Hâk’k’a da‘vet eyler dem-be-dem
- 489 Ol durur insân-ı kâmilde havâş
Andan alur feyzi cümle ‘âm u hâş

Der-Beyân-ı Kâmil-i Âzâd

- 490 Eyledük insân-ı kâmilden beyân
Kâmil-i âzâdı aña iy cüvân
- 491 Kâmil-i âzâd oldur iy peser
K’ola yanında berâber hayr u şer
- 492 Râh-ı ‘uzletde çü bulmışdur kemâl
Seyr ider hoş fâriğ ü âzâde hâl
- 493 Halka kılmaz pişvâlık ihtiyâr
Cümleden âzâdedür ol merd-i kâr
- 494 Eyleyüp dünyâda terk-i ‘izz ü câh
Varını ‘ışk içre kılmış hâk-i râh
- 495 Râh-ı Hâk’da fâni-i mutlakdur ol
Kande kim olsa Hâk-ıla hâkdur ol
- 496 Eylemez halk-ıla hergiz ihtilâf
Dilde kırmaz ihtiyâc u ihtiyât
- 497 Halk-ı ‘âlem görünür yek-sân aña
Ehl-i Hâk dir ef’âlü’l-‘irfân aña
- 498 ‘Uzlet ü terk ü kanâ‘at kârıdur
Hem ferâgat-pîşe vü girdârıdur
- 499 İy birâder kâr-ı âzâd ol durur
İşbu yolda ehl-i irşâd ol durur

⁴⁹⁸ terk: hulk N

Der-Beyân-ı Balîğ ü Hür

- 500 Çek kulağın penbe-i pindardan
Tâ saña keşf eyleyem esrardan
- 501 Diñler-iseñ eydeyin iy pāk-bāz
Bālîğ ü hür kimlere dir ehl-i rāz
- 502 Çün nihāyet bula her şey iy peser
Nām aña bālîğ okur ehl-i hüner
- 503 Ger nihāyet ola gāyetde mezīd
Olur anda nām-ı hürriyyet bedīd
- 504 Toḥmdan çün mīve ola āşikār
Bālîğ olur nām-ı toḥm-ı mīve-dār
- 505 Çün dıraḥtından ola mīve cüdā
Hür olur ol mīve iy merd-i Hudā
- 506 Tıflıdur kim toḥmı anuñ nuṭfedür
Çün toğar māderden olur nuṭfe dūr
- 507 Nuṭfeden çün nuṭfe olur āşikār
Nāmına bālîğ dinür iy merd-i kār
- 508 Bālîğ oldur göre bula vaşlını
Vaş olup aşlına bile faşlını
- 509 ‘Aql-ı evveldür çü aşl-ı kāyināt
Cümlesin andan yaratdı ol pāk Zāt
- 510 Cümlesi girü aña eyler rücū‘
Aşl-ı insāndur çü mā-bāķī fūrū‘
- 511 ‘Aqla irdükde bulur insān kemāl
Ol zamān bālîğ olur iy hoş-ḥışāl
- 512 Dāyire olur bu menzilde tamām
Fehm kıl bu nükte’i iy nīk-nām

- 513 Ger kıla kaç‘-ı ‘alāyık ba‘d-ez-în
Nāmı hür olur anuñ iy rāst-bīn
- 514 Bil ki ḥubb-ı māl u ḥubb-ı ḥānümān
Tālib-i Ḥaḳḳ olana bütdür hemān
- 515 Büt-perest olmaḳdan olursañ ḥalāş
Olasın dergāh-ı Ḥaḳ’da ‘abd-i ḥāş

Der-Beyân-ı Aḳsām-ı Meczüb-ı Sâlik

- 516 Çār kısım oldu birāder ehl-i Ḥaḳ
Her biri bir fenden almışdur sebaḳ
- 517 Ol durur ol çāra olan pīşvā
Ehl-i Ḥaḳ dir mürşid-i kāmīl aña

Kısım-ı Evvel Der-Beyân-ı Meczüb-ı Şırf

- 518 Biridür meczüb-ı şırf u bī-nevā
‘Işķ-ı Ḥaḳ’dan ğayra olmaz āşinā
- 519 Kayd-ı tavr-ı ‘aḳldan olup bīrūn
Gerdeninde bend ü zencīr-i cünūn
- 520 Her taraftan yağdurur eṭfāl seng
Sīnesin tutar aña bī-hüş u deng
- 521 İl şanur kim söyleşür dīvār-ıla
Gizlü ol bāzārın eyler yār-ıla
- 522 Genc arar şanur gören vīrānede
Līk anuñ gönli ğam-ı cānānede
- 523 Yimemiş beng ü yürür ḥayrān u zār
Eylemez bir laḥza bir yirde qarār

⁵¹⁷ Ol durur: Ādem durur N (Müstensih hatası)

- 524 Cūşa geldükçe tutar küh-sāra yüz
Kendü esrārından açmaz halka söz
- 525 Hātırına gelmeyüp şavm u şalāt
Bir görünür çeşmine mevt ü hayāt
- 526 Cismi teslīm eylemiş dīdāra cān
Ne gam-ı düzaḥ ne ümmīd-i cinān
- 527 Şöyle ser-mest olmuş ol peymāneden
Mescidi fark eylemez büt-hāneden
- 528 Cāna zaḥm urdukça şemsīr-i belā
Zaḥm-ı merhem kimseden kılmaz recā
- 529 Mescid-i ‘ışka varur nāşüste-rüy
Kisveti başındağı jülīde mūy
- 530 Sürse ḥāke vecd olup rüy-ı niyāz
Ödentür bir secdede cümle namāz
- 531 Çāk çāk idüp bu ten pālāsını
Kendünüñ öz kendü eyler yasını
- 532 Āteşe atarlar-ısa her nefes
İstemez Cibrīl’den feryād-res
- 533 Küfr ü imān olmağın cāna hicāb
‘Işk-ıla ten cāmesin kılmış türāb
- 534 ‘Işk-ı Hakk-ıla olup meczüb-ı Hakk
Perdeden geçmiş degül maḥbüb-ı Hakk
- 535 Cānın itmiş āteş-i ‘ışka sipend
Nice mezheb anı tutmaz kayd u bend

Ƙısm-ı Dıvüm Der-Beyān-ı Sālik*

⁵²⁷ ser-mest olmuş: mest olmuşdur N

⁵³⁴ maḥbüb-ı: maḥcüb-ı N

* Başlık: Der-Beyān-ı Sālik: Der-Beyān-ı Meczüb-ı Sālik N

- 536 Ol biri kim oldı sālīk nām aña
Zıkr ü tesbīḥ ü namāz in‘ām aña
- 537 Emr ü nehy ü şer‘a göstermiş kıyām
Rāh-ı Hakk içre oturmuş ber-devām
- 538 Zāhiri şer‘le olup ārāste
Ma‘rifetle bātını pīrāste
- 539 Dāyimā va‘z u naşīḥat kārıdur
Zühd taḫvā vü ‘amel girdārıdur
- 540 Cezbeden yoḫdur aña līkin naşīb
Sālik-i şırf oldı ol merd-i ‘acīb

Ƙısm-ı Sivüm Der-Beyān-ı Sālik-i Meczüb

- 541 Olsa cezbe şer‘-ile mergübdur
Eyle sālīk sālīk-i meczübdur
- 542 Sālik-i rāh-ı Hudā’dur ol ‘azīz
Āb-ı şer‘ ile özin kılmış temīz
- 543 Lāyih olup ḳalbine cezbāt-ı Hakk
Nefy idüp ḡayrı ider iḳbāt-ı Hakk
- 544 Maḥv ider nūr-ı tecellīde özin
Sokr ü şaḥv içre bulımaz kendözin
- 545 Geh sülük içre olur ol merd-i Hakk
Gāh levḥ-i cezbeden alur sebak
- 546 Ehl-i telvīn oldı cümle bu ferīḳ
Sālik-i meczüb olardur iy refīḳ

Ƙısm-ı Çehārüm Der-Beyān-ı Meczüb-ı Sālik

- 547 Biridür meczüb-ı sālīk iy peser
Rāh-ı Hakk’da böyledür aña ḡaber

- 548 Mürşid oldur gerçi oldı çār kısm
Hādī vü mehdī dinildi aña ism
- 549 Cezbesi olup sülükinden füzün
Görinür fi‘linde ā@ār-ı cünün
- 550 Hayrete varur cemālu‘l-lāh ile
Seyr ider deşti fiğān u āh ile
- 551 Yok durur dergāh-ı Hāḡ‘da çünki red
Ṭālib-i ‘ışka irer andan meded
- 552 Hāḡkı eyler rāh-ı Hāḡḡ‘a da‘veti
Ṭālib-i Hāḡ andan eyler bī‘ati
- 553 Dil virüp el alsalar olur revā
K’oldı anuñ gibi el dest-i Hūdā
- 554 Zāhiridür pişvāsı ‘ālemüñ
Bāṭını kā‘im-maḡāmi ḡātemüñ
- 555 Ḳalbidür dāyim Hūda’nuñ manzarı
On sekiz biñ ‘ālemüñ hem maḡharı
- 556 Ehl-i temkīn aña dirler iy refīḡ
Hızmetin kılmaḡ durur şart-ı tarīḡ
- 557 Dāmenin tüt yūri iy şāhib-cünün
‘Ulve irüp ḡalmayasın tā ki dūn
- 558 Rehber anı bil tüt andan yaña rūy
Cān-ıla Hāḡḡ‘ı iderseñ cüst ü cūy
- 559 Bu yoluñ zīrā ki çokdur reh-zeni
Şaḡlasun ḡavf u ḡaṭardan ol seni
- 560 Sende ol reh-zenler olmuşdur nihān

⁵⁵⁶ kılmaḡ durur: kılmaḡdur N (Müstensih hatası)

Senden ol bir bir ṭoḡup olur ‘ayān

- 561 Ārzū-yı ḡānumān u ḡubb-ı cāh
Eyler āḡir ādemi der-ḡa‘r-ı çāh
- 562 Cümlesinden geḡ Hūdāyı kıl ṭaleb
Çekmeyesin tā ki bu yolda ta‘ab

Meşnevī Der-Hūlāşa-i Süḡan

- 563 Birlige ir cehd kıl iy yol eri
Olasın tā kim ikilikden berī
- 564 Kendü kendüñden yūri bīzār ol
Kār u bāruñ terk idüp bī-kār ol
- 565 Varlıḡuñ bu yolda olmuşdur ḡicāb
ḡitmese bulut görünmez āfitāb
- 566 H‘āce-i ‘ışka gir ve kıl varuñı
Hāḡḡ-ıla eyle ḡamu bāzāruñı
- 567 Ḳatreden geḡ ṭālib-i deryā-y-isañ
Cān u ser vir ‘āşık-ı Mevlā-y-isañ
- 568 Varluḡa iriş yoḡ eyle varuñı
Yād kıl evvel olan iḡrāruñı
- 569 Olmayınca varlıḡuñ küllī fenā
Saña yol virmez reh-i milk-i beḡā
- 570 Hırḡa vü tesbīḡ ü tāci eyle terk
Berk tüt bu yolu elde tütma berk

Tazmīn Der-Beyān-ı Şoḡbet

- 571 Bir dem Ehlü‘l-lāh olmaḡlık yaḡīn
Oldı yüz yıllık ‘ibādetden ḡüzīn

⁵⁶⁹ varlıḡuñ: varlıḡuñuñ S (Kelime, vezne uymadığından N nüshasındaki yazım tercih edildi.)

- 572 Her kim olsa hem-nişîn-i evliyâ
Hem-nişîn olur aña luṭf-ı Hudâ
- 573 Maḫzar-ı Haḫ'dur çü cism-i zâhiri
Sırr-ı Yezdân oldı rûh-ı tâhiri
- 574 Sırr-ı Haḫḫ'ı gösterür her bir velî
Bî-velî sırr-ı Hudâ olmaz celî
- 575 Hızır'ı Mûsâ kıldı anuñ-çün taleb
Tâ ki olmaya nühüfte sırr-ı Rab
- 576 Cüst u cü-yı Mûsâ iy nîkû-nihâd
Añla vaşl-ı Hızır'dan neydi murâd
- 577 Şanma anlarda ikilik var-ıdı
Arada maḫşûd bir esrâr-ıdı
- 578 Muştafâ kim oldı sultân-ı rüsûl
Mehdî vü hâdî vü sâlâr-ı sübûl
- 579 Dâyimâ şevḫ-ıla eylerdi şadâ
Gelse fikr-i vaşl-ı ihvân-ı şafâ
- 580 Esdügince her seher bād-ı Yemen
İrişürdi nûkhet-i Veysü'l-Ḳaren
- 581 Bû-yı Haḫ bulup meşâmına vuşûl
Şâd-kâm olurdu gül gibi Resûl
- 582 Bâğ-ı 'âlem tolu hây u hüyümüş
Bülbülüñ gülden murâdı büyümüş
- 583 Yüri iy tâlib gözüñ aç rûz u şeb
Şohbet-i merdân-ı Haḫḫ'ı kıl taleb
- 584 Ola her dem dînüñ ü 'aḫluñ füzün
Ḳalmayasın menzil-i tâ'atde dün
- 585 Şohbet-i şâlih kıılır şâlih seni

- Şâlih ol tâlih-şıfat ḳalma denî
- 586 Şohbetüñ âşarı iy ehl-i temîz
Kimisini ḫor ider kimin 'azîz
- 587 Ol yüri hem-şohbet-i merd-i Hudâ
Dilde efzün ola tâ şıdḳ u şafâ
- 588 Her nefes bezm-i ḫuzûr-ı merd-i Haḫ
Muşhaf-ı cândan virür saña sebaḳ
- 589 Şohbet-i câhil velî iy merd-i râh
Tâ'atin ḫalkuñ ider küllî tebâh
- 590 Bil cihân içre ḳıyâm-ı küfr ü dîn
Pertev-i te'sîr-i şohbetdür hemîn
- 591 Şol kim ola hem-nişîn-i evliyâ
Olur anda sıdḳ-ı dîn-i evliyâ
- 592 Evliyâ gibi olup rûşen-zamîr
Fer virür mânend-i ḫürşîd-i münîr
- 593 Ḳonmayup mir'âtine gerd-i günâh
Berḳ urur vechinde envâr-ı İlâh
- 594 Hâtırı her dem olup ḡamdan ḫalâş
Olısar dergâh-ı Haḫ'da 'abd-i ḫâş
- 595 Şâf olup kibr-ile kînden sînesi
Maḫzar-ı dîdâr olur âyînesi
- 596 Rûz u şeb ol şohbeti eyle taleb
Olasın şâyeste-i dergâh-ı Rab
- 597 Hızmet-i merdân-ı Haḫ kıl ihtiyâr
Olasın tâ zübde-i merdân-ı kâr

- 598 Eydeyin bir kaç kelām iy merd-i Hakk
Sözüme cān-ıla tutarsañ kulak
- 599 Ehl-i imān cümle üç kısım oldılar
Hakk'a işbu resm ile yol buldılar
- 600 Ehl-i taqlīd aña evvel kısmını
Müstemi' ol kim bilesin resmini
- 601 Kısm-ı şānī ehl-i istidlāldür
Bu üçüncü ehl-i keşf-i hāldür
- 602 Her birin şerh ideyin diñle saña
Ger tutarsañ gūşuñı benden yaña

Kısm-ı Evvel Der-Beyān-ı Ehl-i Taqlīd

- 603 Ehl-i taqlīd ol durur iy yār-ı cān
Hakk'a eyler her dem ikrār-ı zebān
- 604 Mezhebin ta'zīm idüp ol rāh-bīn
Zāhir eyler buğz-ı küfr ü hubb-ı dīn
- 605 Hakk'a evşāf u haberden buldı yol
Hiss-i sem'üñdür hemānā aña ol
- 606 Yokdur anda keşf ü bürhān u delīl
Ehl-i İslām ekşeriyā ol kabīl
- 607 Oldı hiss-i sem' ile tālīb bular
Tā'at u dīne olup rāğīb bular
- 608 Oldılar mağlūb-ı teslīm ü rızā
Dilleri nūr-ı tevekkül den cüdā
- 609 Ğuşsa-i dünyā vü hubb-ı māl u cāh
Dilde māl-ā-māl iderler 'azm-i rāh

- 610 Ehl-i 'ilmüñ ekser oldur menzili
Yok bu hirmende anuñ-çün hāşılı

Kısm-ı Duvüm Der-Beyān-ı Ehl-i İstidlāl

- 611 Ehl-i istidlāl oldur iy imām
Kim görür dünyāyı bā-hiss ü nizām
- 612 Eyleyüp āfāka 'ibretle nazar
Feyz olur qalbine Hakk'dan nūr u fer
- 613 Mihr ü māh olup aña iki güvāh
Añdurur üstādın işbu kār-gāh
- 614 Açılır çünkim sübül den çeşm-i dil
Şānī'a şun'ından olur müstedil
- 615 Dir gerek bu şun'a bir Kādir Hakkım
K'ola 'ālemde anuñ mişli 'adīm
- 616 Çün degül bu fi'l maqdūr-ı beşer
Fā'il-i Muṭlak'dur ancak Kār-ger
- 617 Kim anuñ zātında olmaya fenā
Kāyim ü dāyim ola anda bekā
- 618 Çün ola anuñ dü çeşmi rāst-bīn
Hakk'ı idrāk eyleye 'ayna'l-yaķīn
- 619 Kalbi tolup pertev-i 'irfān-ıla
Zāt-ı Hakkı fehm ide bürhān-ıla
- 620 Ğālib olup anda teslīm ü rızā
Dāyimā ola tevekkül ber-Ḥudā
- 621 Kalmayup gönlinde hubb-ı māl u cāh
Ola garq-ı kulzüm-i 'ışk-ı İlāh

⁶⁰¹ Bu: pes N

⁶¹⁹ Bu beyit: -N

- 622 Kālbine lem‘ān olup nūr-ı şifāt
Ola kārı rüz u şeb şavm u şalāt
- 623 Dāyimā zevkī cemālu’l-lāh ola
Rāh-ı Hakk’a ‘ışk-ıla hem-rāh ola
- 624 Gir tarīk-i ‘ışka kalma der-hicāb
Yol budur “*Vallāhu a‘lem bi‘ş-şavāb*”

Kısm-ı Sivüm Der-Beyān-ı Ehl-i Keşf

- 625 Ehl-i keşf oldur eyā dānā-yı rāz
Eyleye ol māsivādan ihtirāz
- 626 Hakk cemālin göre keşf-ile ‘ayān
Kalmaya gönünde şekk-ile gümān
- 627 Ola kārı dāyimā vecd-ile hāl
Kālbine vire şeref nūr-ı Cemāl
- 628 Zır ü bālāya nazar itse hemīn
Dost dīdārın göre ‘ayna’l-yaķīn
- 629 Varlığı dāyim ola Hakk-ıla hay
Olmaya yanında Hakk’dan ğayrı şey
- 630 Menzili dāyim cenāb-ı Şāh ola
Zikri “*Lā mevcūde illallāh*” ola
- 631 Görmeye eşyāda illā nūr-ı Hakk
Bir kitāb ola gözine her varaķ
- 632 Ehl-i vahdet ol durur iy merd-i hāş
Kim ola kayd-ı ‘alāyıkdan hālāş

Der-Beyān-ı Aqsām-ı Tevhīd

⁶²² Kālbine: Kālbına N (Müstensih hatası)

⁶²⁴ “*Vallāhu a‘lem bi‘ş-şavāb*”: [Doğruyu en iyi Allah bilir.]

⁶³⁰ “*Lā mevcūde illallāh*”: [Allah’tan başka mevcut/varlık yoktur.] Vahdet-i Vücut felsefesinin formülize edilmiş hali.

- 633 Ger tutarsañ iy birāder gūş-ı cān
Eydeyin aqsām-ı tevhīdi beyān
- 634 Tālibān-ı Hakk ne zībā söylemiş
Kār-bān-ı ‘ışkuñ izin soylamış
- 635 Kıldılar tevhīdi çün iki kısım
Her birine virdiler böyle isim
- 636 Kısm-ı evveldür olan tevhīd-i ‘ām
Şāniyen tevhīd-i hāş oldu tamām

Der-Beyān-ı Tevhīd-i ‘Ām

- 637 Ol durur tevhīd-i ‘ām iy kār-dān
K’ola ol tevhīd ikrār-ı lisān
- 638 Ola ol taşdıķ kālbine delīl
Her kişi eyle kıtur zikr-i Celīl
- 639 Müşterekdür işbu kula iy fakīr
Şeyh ü dāniş-mend ü dervīş ü emīr
- 640 Herkes idüp sırr-ı vahdet fikrini
“*Lā ilāh illallah*” eyler zikrini

Der-Beyān-ı Tevhīd-i Hāş

- 641 Ba‘d-ez-ān olmuş durur tevhīd-i hāş
Anı üç kısım eylemiş ehl-i havās
- 642 İkişi tevhīd-i ef‘āl ü şifāt
Bil anuñ üçüncisi tevhīd-i zāt
- 643 Her birisin eydeyin şerh ü beyān
Nuķkuma cānā tutarsañ gūş-ı cān

⁶³⁹ dervīş ü emīr: dervīş-i fakīr N

⁶⁴⁰ “*Lā ilāh illallah*”: [Allah’tan başka ilah yoktur.] Saffāt Suresi 37/35, Muhammed Suresi 47/19.

Kısm-ı Evvel Der-Tevhîd-i Ef'âl

- 644 Ol durur tevḥîd-i ef'âl iy 'azîz
Bende fi'lin kendüden ide temîz
- 645 Ḥaḳḳ'a râci' ola ef'âli anuñ
Ḥaḳḳ ola ser-cümle aḳvâli anuñ
- 646 Her ne fi'l itse ola ef'âl-i Ḥaḳ
Ḥaḳḳ ola dilinde ser-cümle nuṭaḳ
- 647 Bende âlet ola vü fâ'il Ḥudâ
Ara yirde ḳalmaya çün u çirâ

Kısm-ı Duvüm Der-Tevhîd-i Şifât

- 648 Ol durur iy dost tevḥîd-i şifât
Bula insân öz şifâtından necât
- 649 Her şifât-ı kâmile 'arz itse rû
Ḥaḳ şifâtına ola râci' kamu
- 650 Ola ol menzilde ser-cümle helâk
Ḳala mâ-bâḳî şifât-ı zât-ı pâk

Kısm-ı Sivüm Der-Tevhîd-i Zât

- 651 Eydeyin tevḥîd-i zâtı iy cüvân
Nuṭḳuma bir dem ṭutarsañ gûş-ı cân
- 652 Çün ola râci' zevât-ı ehl-i hâl
Her nefes Ḥaḳ zâtına iy hoş-ḥışâl
- 653 Cümlesi bulup o menzilde fenâ
Dâyim ü ḳâyim ola zât-ı Ḥudâ

Der-Beyân-ı Vaḥdet ve Vücüd-ı Lâ Şey⁶⁴⁴ ide: idüp N⁶⁵¹ Nuṭḳuma bir dem ṭutarsañ: Nuṭḳa bir dem ṭutar-ısañ N

- 654 Diledi Ḥaḳ ki_ide izḥâr-ı vücüd
Göstere dîdârı mir'ât-ı şühüd
- 655 Ḥıl'at-ı ıtlâḳı geymişdi_ol zamân
Yoğ-ıdı anda bu keşretten nişân
- 656 İ'tibâr-ı ḡayra yoğ-ıdı mecâl
Nâm aña vaḥdet idi iy hoş-ḥışâl
- 657 Hem vücüd-ı lâ-bi-şey idi o dem
Olmış-ıdı emvâc-ı keşret der-'adem
- 658 Menşe' keşret idi gerçi iy 'azîz
Yoğ-ıdı keşretten anda hiç çîz
- 659 Zât-ı pâki ḳıldı çün icâd-ı nûr
İtdi bu keşret şifâtından zuhûr

Der-Beyân-ı Aḫadiyyet ve Vücüd-ı Bilâ-Şey'

- 660 Ger ola nefy-i izâfât-ı vücüd
Şıgmaz anda zât-ı pâkine ḳuyûd
- 661 Çün ola melḥûz zâtı iy peser
Nefy-ile ḳayd olur anda mu'teber
- 662 Ol maḳâma aḫadiyyet oldı nâm
Bu maḳâmı böyle fehm it iy hümâm
- 663 Hem bilâ-şey' dir muvaḥḥidler aña
Ḳayd-ı lâ-şey' mu'teber bil iy fetâ

Der-Beyân-ı Vâḫidiyyet ve Vücüd-ı Bi-Şey'⁶⁵⁴ Ḥaḳ ki_ide: kim Ḥaḳ ide N (Müstensih hatası)⁶⁵⁷ Her iki nüshada da kelime "emvâc-ı" şeklinde yazılmıştır ancak vezne uymadığından dolayı "mevc-i" şeklinde düzeltilmiştir.⁶⁶⁰ ḳuyûd: ḳuyûr N (Müstensih hatası)

- 664 Çün tecellî eyleyüp evvelde zât
Kıldı nûrî seyr-i esmâ vü şifât
- 665 Şol ki nûş itdi maḥabbet cāmını
Vāhidīyyet didi anuñ nāmını
- 666 Bezm-i vaḥdetde çekenler cām-ı mey
Hem didiler aña vücūd-i bi-şey
- 667 Hem ‘amā didükleri oldur hemîn
Anı eyle bil eyā ehl-i yakīn
- Temşil**
- 668 Ger tutarsañ gūş bu temşile sen
Kādir olursın kamu te’vile sen
- 669 Hesti-i Muṭlaḳ çü baḥr-ı bī-kerān
Mevc aña a’yān ü esmādur ‘ayān
- 670 Aña cünbiş iktizā-yı ḥubb-ı zāt
Andan olmışdur zuhūrāt-ı şifāt
- 671 Ebr cism oldı vü aña cān buḥār
Seyl-i insān mevlididür rūzigār
- 672 Cem’-i bārāndan olur gerçi ki seyl
Ba’zı deryāya gider mānend-i Nīl
- 673 Fī’l-meşel ol zāt mişl-i ābdur
Gāh deryā vü gehī seyl-ābdur
- 674 Pes ola taqyīd ü iṭlāk i’tibār
Zāt-ı pākinden görünür cümle kār
- 675 Geh düşer cüz’i vü küllī ‘ām u ḥāş
Gāh olur ser-cümle kaydından ḥalāş
- 676 Geh muḳayyed gāh muṭlaḳ gösterür
Gāh bāṭıl geh döner ḥaḳ gösterür

- 677 Bil yakīn anı ki teksīr-i şifāt
İdemez bir zerrece tağyīr-i zāt

Der-Beyān-ı ‘Ālem-i Kübrā ve ‘Ālem-i Şuğrā

- 678 İy birāder tālib ol leyl ü nehār
Sırr-ı pinhān ola saña āşikār
- 679 Ehl-i ḥikmet didi işbu ‘āleme
‘Ālem-i kübrā vü şuğrā ādeme
- 680 Oldı şuğrā kāyim iy dil-dār-ı pāk
Olmağ-ıla nār u bād u āb u ḥāk
- 681 Bu sözüñ ‘aksin buyurdu evliyā
Kim olardur ‘abd-i maḳbūl-i Ḥudā
- 682 ‘Ālem-i kübrā olan ādem durur
İki ‘ālemden ğaraz ḥātem durur
- 683 Gerçi şoñra geldi ol şāh-ı kerīm
Ma’nide ol idi ‘ālemden kādīm
- 684 Olsa ger mīve şecerden āşikār
Oldı anuñ-çün şecer kim vire bār
- 685 Ger şemer olmasa olmazdı şecer
Pes şecer ferzenddür mīve peder
- 686 Gerçi şüretde cihān evvel durur
İşbu ‘ālemden murād ekmele durur
- 687 ‘Ālemi anun-çün itdi Kird-gār
Ki_ola ādemden kerāmet āşikār
- 688 Olmasa dünyāda ādemden nişān
Nite olurdu zemīn ü āsumān

689 Sırr-ı *Levlāk* oldur iy nīkū-sirişt
Ādemī-zād iseñ eyle kār-ı kişt

Der-Beyān-ı ‘Ālem-i Mişāl

690 Diñle iy gūyende-i zīkr-i Ĥudā
Sırr-ı ġayb u nūktehā-yı cān-fezā

691 Çün saña şerḥ eyledüm iy nīk-nām
‘Ālem-i ervāḥ u ecsāmı tamām

692 Ol iki ‘ālem arasında Ĥudā
Aña bir ‘ālem yaratdı iy fetā

693 Ehl-i ma‘nā didiler aña mişāl
Ehl-i şüret anda irgürmez ḥayāl

694 ‘Ālem-i berzaḥ durur nām-ı diger
Merd-i sālīk ile virmişdür ḥaber

695 Cümle ervāḥ anda bulmuşdur şuver
Kılmadın bu cism-i ḥākīde maḥar

696 İşbu fi‘li andan aldı her cesed
Her ne kim kesb eylediye nīk ü bed

697 Eyledi ervāḥ o berzaḥdan ‘ubūr
Her ‘amelden itdi bir şüret zühūr

698 Cümle insānuñ var andan ḥişşesi
Cümlesin dirsem uzanur kışşası

699 Her maḥāma kim irişür ehl-i ḥāl

⁶⁸⁹ “Levlāk”: **Levlake** [şayet sen] anlamına gelir. Bu ifade hadis âlimlerinin çoğunluğunun uydurma, bazılarının ise çok zayıf olarak kabul ettikleri bir hadis rivayetine atıfta bulunmaktadır. Bu rivayette Allah Hz. Peygamber’e “Şayet Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” demektedir. Halk arasında oldukça yaygın olan “Kâinatın Hz. Peygamber’in yüzü suyu hürmetine yaratıldığı” yönündeki inanç bu rivayete dayanmaktadır.

⁶⁹¹ şerḥ: keşf N

⁶⁹² ol: on N (Müstensih hatası)

Hep kıılır ol ‘ālemüñ nāmın ḥayāl

700 Girü insān kim bu ‘ālemden gider
Varuben ol ‘ālemi mesken ider

701 Andadur cennāt-ı ‘adn ile şevāb
Andadur nār-i caḥīm-ile ‘iḳāb

702 Hem ‘azāb-ı ḳabr anda olısar
Hem na‘īmi ḥalḳ anda bulısar

703 Hem o menzilde olur ba‘ş u nüşür
Hem urılır anda İsrāfil ü şūr

704 Sırr-ı mi‘rāc anda hem zāhir olur
Keşf-i şūrı anda hem bāhir olur

705 Göriniserdür ḳamuya ol maḥām
Gör maḥāmuñ ḳandedür temme’l-kelām

Der-Beyān-ı Velāyet ve Nübüvvet

706 Gel berü iy tālib-i dīdār-ı Ḥaḳ
Ehl-i Ḥaḳ’dan diñle gel esrār-ı Ḥaḳ

707 Cevher-i evvel ki rūḥ-ı Muştafā
Faḥr-ı ‘ālem menba‘-ı şıḳ u şafā

708 Seyyid-i kevneyn ü Şāh-ı enbiyā
Pīşvā-yı aşfıyā vü evliyā

709 Ol ki ‘ālem tīg-i şer‘ ile tırur
Evvel-i maḥlūḳ rūḥı buyurur

710 Tutar ol cevher dü-rüy iy yār-ı pāk
Tutmaz ammā birbirinden infikāk

711 Cānib-i Ḥaḳ’dur velāyet keşf nām

⁷⁰³ İsrāfil ü şūr: İsrāfil şūr N

- Cānib-i ‘ālem nübüvvet iy hümām
- 712 Bu iki sır kim didüm iy pāk-zāt
Seyyid-i kevneyne olmışdur şıfāt
- 713 Şeyh Sa‘de’ d-dīn ki merd-i rāhdur
Rāh-ı Hāḡ’ dan ser-be-ser āgāhdur
- 714 Buyurur ol şāh-bāz-ı ma‘rifet
“*Mazharī bāyed be-dīn her dü şıfat*”
- 715 “*Mazhar-ı nūr-ı nübüvvet hātem est
Z’ānki ū maḡşūd-ı her dü ‘ālem est*”
- 716 “*Mazhar-ı nūr-ı velāyet şod ‘Alī
K’ez velāyet rü-yi ān şod müncelī*”
- 717 Oldı ol tīg-ı dü-rüy iy yār-ı gār
Fī’l-meşel mānend-i seyf-i Zū’l-feḡār
- 718 Biri oldı mazharı nūr-ı Cemāl
Birisidür şāhib-i seyf-i Celāl
- 719 İki de zāta olmışdur şıfāt
İkisinden görinür envār-ı zāt

Bahr-ı Diğer İstid‘ā*

Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Fe ‘ülün

. --- / . --- / . --

- 720 Gelüp ‘İşḡ dilinden bu risāle
Teberrük ola her şāhib-kemāle
- 721 Eger bīgāne vü ger āşinādur
Murād olan olardan bir du‘ādur

⁷¹⁴ “Bu her iki şıfata mazhar olmak gerekir.”

⁷¹⁵ “O, her iki alemin gayesi olduğu için peygamberlik nurunun mazharı, hātemü’l-enbiyâdır.”

⁷¹⁶ “Velilik onun sayesinde zuhur ettiği için velilik nurunun mazharı Ali oldu.”

* Başlık: -S

- 722 Biz itdük işbu menzilden ‘ubürı
Tamām ‘add ola cümle kuşūrı
- 723 Ne lâzım söylemek ḡab‘-ı Selīme
Kerem ‘ālemde çün hūdur kerīme
- 724 Umaram ‘İşḡiyā her ehl-i himmet
Okıduḡça diye cānına raḡmet
- 725 Gelün ‘ışḡ-ıla kılalum du‘āyı
Hudā var ide Muşḡafā Aḡa’yı
- 726 Olupdur odabaşı pādişāha
Odur hem-sāye ol zıll-ı İlāha
- 727 Vücüdı bāb-ı şehde ola mevcūd
Olupdur nāmı vü aḡlāḡı maḡmūd
- 728 Olup bāb-ı sa‘ādet pīşvāsı
Selīm Hān’a odur mukbil aḡası
- 729 Sa‘ādet işiḡi gūyā semādur
Ḳamusı encüm ol bedr-i dūcādur
- 730 Niyāzum ‘İşḡiyā budur İlāh’a
Baḡışlasun anı Hāḡ pādişāha
- 731 Göñül şām u seḡer eyler du‘ālar
Sa‘ādetde ola cümle aḡalar
- 732 Yüceldükçe mekānı mihr ü māhuñ
Yücelün āsitānı pādişāhuñ
- 733 Budur ben bendenün dāyim du‘āsı
Yakında fetḡ ola Ḳıbrıs Aḡası
- 734 Cihān ḡalkını Yā Rab şāha ḡul it

⁷²⁵ ide Muşḡafā: eylestün Maḡmūd N

⁷²⁸ mukbil aḡası: kapuaḡası N

- Du'âsın ben güneh-kârûñ kabûl it
- 735 Açıldıkuça sa'âdetle o dergâh
O bâba hâfız itsün anı Allâh
- 736 Olupdur zât-ı pâki pür-me'ânî
Hudâ yâr itdi zıllu'l-lâha anı
- 737 Sebeb anlar olupdur bu kitâba
Du'âlar eyleñ ol 'âlî-cenâba
- 738 Ola ser-menzili ol pür-şafânuñ
Livâu'l-hamdi ile Muştafa'nuñ
- 739 Olup her kim okursa bu kitâbı
Bula bir fâtihayla biñ şevâbı

Temmetü'l-kitâb bi-'avni'l-Melikü'l-Vehhâb *

SONUÇ

Klâsik Türk edebiyatında Aşkî mahlası, şâirler tarafından en fazla tercih edilen mahlaslardan biridir. Mahlasın kaç kişi tarafından kullanıldığına dair çeşitli görüşler mevcuttur. Bu konunun değerlendirilmesi çalışmanın sınırlarını aşacağından Üsküdarlı Aşkî üzerine Sadık Yazar'ın *Türkiyat Mecmuası*'ndaki makalesinde yer alan görüşler benimsenerek *Menâzilü's-Sâlikîn* adlı eser Üsküdarlı Aşkî'ye ait olarak kabul edilmiştir. Yazarın hayatı hakkında elde mevcut bilgiler kısaca verildikten sonra eserin iki nüshası tanıtılmış ve eser muhteva açısından değerlendirilmiştir.

Aşkî'nin *Menâzilü's-Sâlikîn* adlı eseri tasavvufî, didaktik, öğretici yönleri ağır basan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşkî, eserini II. Selim'in kapıağalarından Mahmud Ağa ve Mustafa Ağa'ya genel anlamda bir değişiklik yapmadan sunmuştur. Eserin dili, dönemi içerisinde değerlendirildiğinde sade ve akıcıdır. Eserde edebî sanatlardan mümkün

⁷³⁵ Bu beyitten 739'a kadar: -N

* Temmetü'l-kitâb bi-'avni'l-Melikü'l-Vehhâb: Âmin Yâ Rabbe'l-âlemîn N

mertebe yararlandığı söylenebilir. Mesnevi, aruzun kısa kalıplarından biri olan "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Ancak eserde yer yer kafiye ve vezin kusurları mevcuttur.

Kafiye kusuruna örnek;
Güş kıl ey 'âşıkân-ı şâdıkân
Bil nedür eţvâr-ı râh-ı sâlikân

Beytinde kaf (ق) ve kef (ك) sesleri kafiyelendirilmiştir.

Vezin kusurları eserin tenkitli neşrinde dipnotlarda belirtildiği için ayrıca örnek vermiyoruz.

Müellif, tasavvufî nitelikte bir eser yazmasından dolayı yer yer âyet, hadis ve Arapça birtakım ibareler kullanmıştır. Ancak bu kullanımlarda çok sık tekrarlara düştüğünü söyleyebiliriz. Eser, konuyu işleme ve söyleyiş bakımından başarılı olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Âşık Çelebi, **Meşâirü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)** haz. Prof. Dr. Filiz Kılıç, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2010.

Beyânî, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, haz. Aysun Sungurhan Eydurhan, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2008.

Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, c. 2, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1333 hicrî.

Gelibolulu Mustafa Âlî, **Kühnü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Tezkireler Dizisi sayı 2, haz. Mustafa İsen, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994.

Kâfzâde Fâizî, **Zübdetü'l-Eş'âr**, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 573.

Kınalızâde Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, haz. İbrahim Kutluk, c. 2, Ankara, TTK Basımevi, 1989.

Latîfî, **Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsratü'n-Nuzemâ**, haz. Rıdvan Canım, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.

Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, c. 1, yay. haz. Nuri Akbayar, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 330.

Pala İskender, **Aşkî, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı**, c.I-II, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1983.

Riyâzî, **Riyâzü's-Şu'arâ**, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail, nr. 314.

Sehî Beg, **Heşt Bihişt: Sehî Beg Tezkiresi**, haz. Günay Kut, USA, Harvard University, 1978.

Solmaz Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.

Tuman Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâilî: Divan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, c. II, haz. Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatcı, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.

Uzun Süreyya, **Üsküdarlı Aşkî Divanı Tenkitli Metin, Nesre Çeviri ve 16. yy. Osmanlı Hayatının Divandaki Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

Yazar Sadık, "XVI. Yüzyıl Şairlerinden Üsküdarlı Aşkî'nin Eserleri Hakkında Yeni Tespitler", **Türkiyat Mecmuası**, c.21, Bahar 2011.